

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ЕКОНОМІКИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Курс історії медицини

Лекція 1

**ВСТУП В ІСТОРІЮ
МЕДИЦИНИ
МЕДИЦИНА ПЕРВІСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Складач: асистент Стовбан Ірина Василівна

Медицина – (лат. *Medico* – зціляю) – система наукових знань і навичок, спрямованих на попередження і лікування захворювань

Історія медицини – це наука, що вивчає розвиток знань, пов'язаних із профілактикою, діагностикою та лікуванням захворювань у людей, відновленням та збереженням їх здоров'я.

- ✓ загальна (розвиток медичних знань в цілому)
- ✓ спеціальна (розвиток окремих наукових галузей і шкіл – терапії, хірургії і ін.)

Наукова медицина аналізує і синтезує знання, пов'язані із запобіганням, діагностикою та лікуванням захворювань у людей, відновленням та збереженням їх здоров'я.

Народна медицина, за визначенням ВООЗ, є системою знань і навичок, спрямованих на профілактику і лікування хвороб, що сформувалась досвідним (емпіричним) шляхом.

Джерела вивчення:

- ✓ *Писемні* (літературні джерела, в першу чергу історичні, живопис)
- ✓ *Не писемні* (предмети археологічних розкопок, культові предмети, засоби лікування та фармації, народний епос)

Значення вивчення:

- ✓ **розуміння стану і перспектив розвитку сучасної медицини;**
- ✓ **усвідомлення того, що професія лікаря вносить великий внесок у загальну культуру людства, тісно інтегрована з іншими дисциплінами і вимагає високої освіти і культури;**
- ✓ **поняття про індивідуалізацію лікування і відсутність “панацеї” - універсального засобу лікування;**
- ✓ **сприяння розвитку професійної гордості та патріотизму внаслідок вивчення внеску українських вчених у світову медицину.**

Становлення первісного суспільства та первісного лікування

Первісні часи (III млн – V тис до н.е.) – це частина часу від появи людей до появи держави.

I період – початок трудової діяльності – архантропи (пітекантропи, сінантропи) та палеонтропи (неандертальці).

II період – перетворення палеонтропів на людей сучасного типу, від стадії первісного людського стада до первісної родової общини.

I період (до кам'яного віку)

- ✓ тепло сонця (вигрівання)
- ✓ зализування ран
- ✓ вишукування та поїдання трав
- ✓ пиття води із мінеральних джерел
- ✓ використання мінеральних солей

Поетична легенда:

“Золотий вік” (Жан-Жак Руссо) - період, в якому первісна людина не мала потреби в медичній допомозі – повне єднання людини і природи.

Періодизація первісних часів за носієм влади і знарядь праці

- ✓ *матріархат* – первісне стадо, дородове суспільство
- ✓ *анімалістичний період* – родова община мисливців та рибалок
- ✓ *патріархат* – протоселянська община, епоха класоутворення

Матріархат

- ✓ жінка – берегиня (лідер племені), здобувачка їжі
- ✓ пізнання рослинних ліків при здобутті їжі
- ✓ досвідний (емпіричний) шлях здобуття знань

Виявлено:

□заспокійлива дія беладонни

□наркотичні властивості маку, тютюну, індійської коноплі

□тонізуюча дія жень-шеню тощо.

Культіві “Кам'яні баби”

Анімалістичний період

Тотемізм – віра в існування тісного зв'язку людини (його роду) з певною твариною або рослиною.

Анімізм – віра у надзвичайні істоти, ув'язнені у чиїсь тіла душі або самотійно діючих духів.

Фетишизм – віра у надприродну силу предметів (амулетів).

Магія – віра людини у можливість особливим чином впливати на навколишнє середовище (наприклад, з допомогою дій, слів-заговорів тощо): на тварин, людей, рослин.

Винайдення вогню – основний чинник, що сприяв переходу від матріархату до патріархату

Патріархат

- ✓ **чоловік** – лідер племені, здобувач їжі
- ✓ **полювання** – пізнання тваринних ліків (печінка, жир, серце, жовч)

Досягнення:

- **приймання пологів**
- **виконання простих хірургічних втручання**
- **використання гігієнічних засобів**
- **зупинка кровотечі при травмах**
- **виготовлення перших медичних інструментів з риб'ячої луски, каменю, кісток**

Ознаки ранніх цивілізацій (за Г. Чайлдом):

- 1. Утворення міст (урбанізація);**
- 2. Будівництво монументальних будівель;**
- 3. Сплата податків і обкладання даниною;**
- 4. Інтенсивна економіка (в першу чергу, торгівля);**
- 5. Поділ і спеціалізація праці, виникнення різних ремесел. Виділення ремісників-спеціалістів, в тому числі і лікарів;**
- 6. Зародження науки (протонаука).**
- 7. Розвиток культури (розвинуте мистецтво – піраміди);**
- 8. Привілейовані класи;**
- 9. Утворення держави з її апаратом (Римське право);**
- 10. Писемність (числові символи, піктографія - малюнки, клинопис, ієрогліфи).**

ЄГИПЕТ

Джерела:

- ✓ Кахунський папірус
- ✓ Папіруси Еберса і Сміта,
- ✓ 6 книг медичного змісту з так званих “герметичних книг” спеціальної релігійно-філософської течії

Види медичної діяльності:

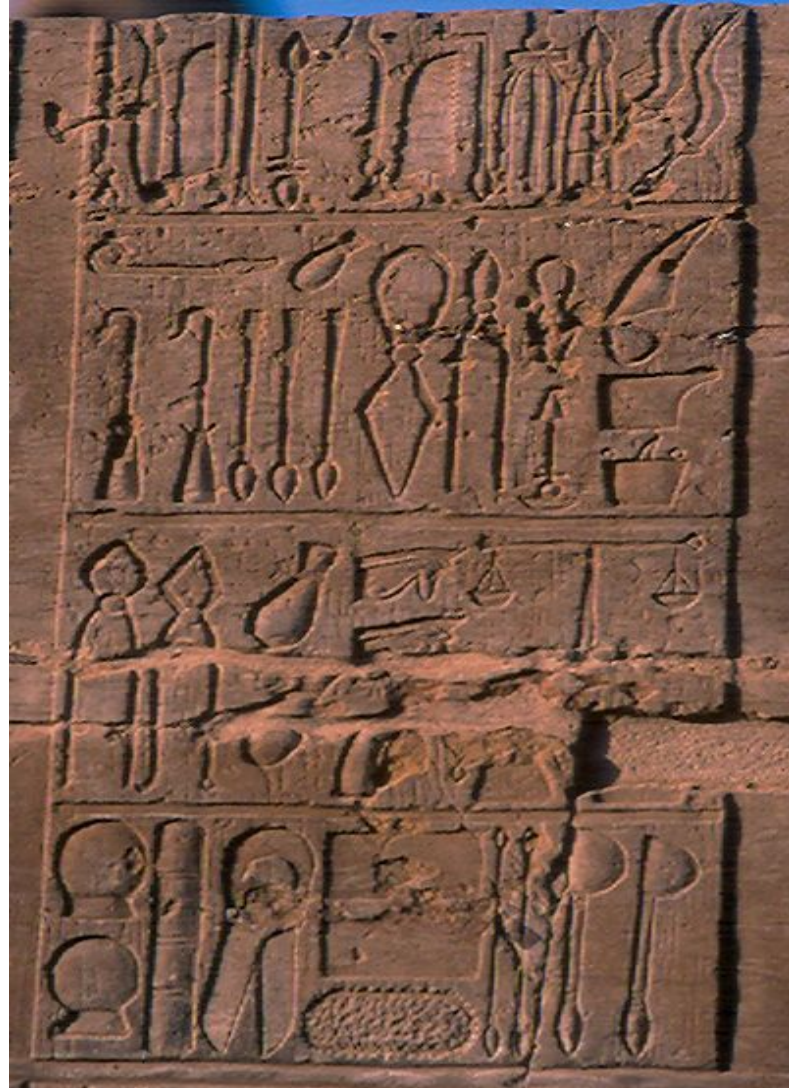
- ✓ народна медицина
- ✓ храмова

Пріоритети єгиптян:

- ✓ бальзамування
- ✓ рання спеціалізація лікарів
- ✓ лікування очних хвороб, прокази
- ✓ проведення ампутацій, кастрації у євнухів

Медичні інструменти Стародавнього Єгипту

ЄГИПЕТ

Уявлення про походження хвороб:

- ✓ гуморальна теорія (обмін між пневмою і кров'ю)

Підготовка кадрів:

- ✓ державні школи для війська (гігієнічні заходи, включаючи масові санітарні огляди на базах скупчення військ)
- ✓ загальна освіта (вивчали папіруси), лікаря приписували до певного храму, йому ж платився гонорар.
- ✓ спеціальні школи повитух при деяких храмах.

Покровителі медицини:

Анубіс – бог з головою шакала, навчив людей бальзамувати трупи

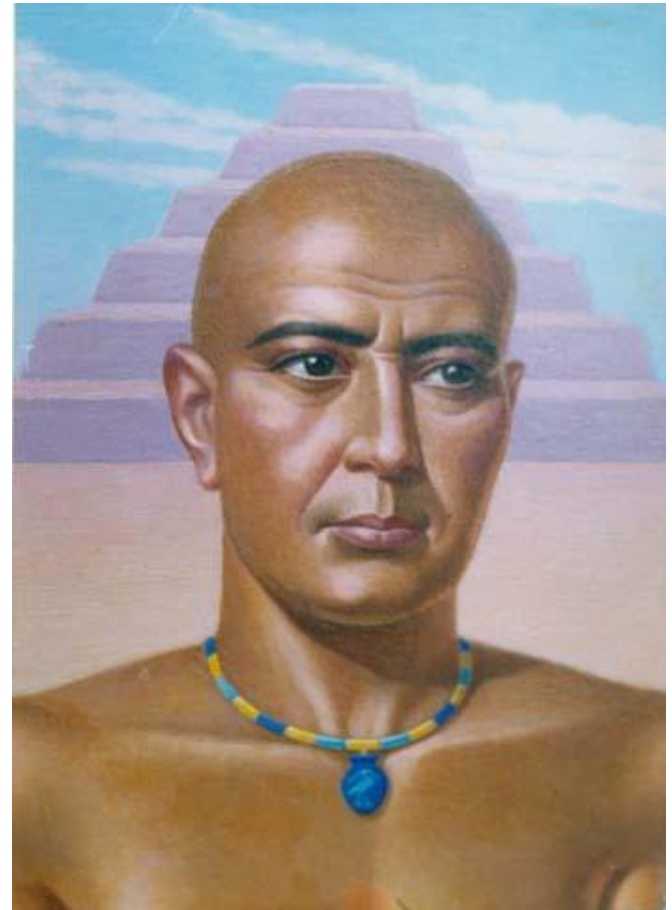
Імхотеп – лікар, основоположник медицини, вважається покровителем лікарів

АНУБИС

ИМХОТЕП

МЕСОПОТАМІЯ

(Шумер, Вавілонія, Ассирія)

Джерела:

- ✓ зведення законів Хаммурапі (282 закони), частина з них стосується медицини
- ✓ бібліотека царя Ашурбаніпала (клинопис), I тис. табличок з медичним змістом
- ✓ фрагменти Шумерського героїчного епосу з Урука, Ніппура, Кіша
- ✓ “Епос про Гільгамеша”, “Розмова пана з рабом”
- ✓ перша „фармакопея” з Ніппуру
- ✓ ассирійський рецептурний посібник
- ✓ листи лікаря Мукаліма

МЕСОПОТАМІЯ

(Шумер, Вавілонія, Ассирія)

Уявлення про походження хвороб:

- ✓ вчення про 4 стихії (вогонь, вода, земля, повітря), які підкорені вищій силі
- ✓ головне питання лікаря – “За які гріхи бог поклав хворого у ліжко?”
- ✓ прогнозування хвороби – ворожіння на нутрощах тварин
- ✓ перші складали гороскопи

Підготовка кадрів:

- ✓ державні школи (спеціалізація лікарів)

Покровителі:

- ✓ бог медицини **Нінгішзідда**, якого зображали у вигляді змії, що обвиває жезл і наглядає за лікуванням
- ✓ жерці бога сонця **Еа** та його сина **Мардука**

НІНГІШЗІДДА

EA

МАРДУК

Тема наступного семінарського заняття:

Медицина первіснообщинного ладу.

**ДЯКУЮ
ЗА УВАГУ !**

ІНДІЯ

Джерела:

- ✓ санітарно-гігієнічні споруди (басейн м. Махенджо-Даро, колодязі, басейни, водостічні труби, каналізація)
- ✓ Самхіти – збірники молитов і гімнів медичного змісту
- ✓ ведична література – “Аюр-Веда”, “Рігведа”

Уявлення про походження хвороб:

- ✓ гематична теорія

Підготовка кадрів:

- ✓ медичні державні школах (великі портові міста)

Видатні лікарі:

Сушрута (ознаки запалення - calor, dolor, tumor, rubor et functio lesa, розробив серію операцій для пластики дефектів носа, вух, губів, методика ведення пологів)

Чаракі (методи лікування, опитування хворих)

ІНДІЯ

Пріоритети:

- ✓ високий розвиток хірургії, зокрема пластичної і акушерства
- ✓ вперше пропонують дезінфекцію поранень шляхом заливання їх окропом або іншими рідинами
- ✓ використання мандрагори і опіатів при пластиці для знеболення
- ✓ описано майже 200 зразків хірургічного інструментарію
- ✓ проводили препарування
- ✓ застосування мінеральних вод.
- ✓ описали малярію (хінін)
- ✓ в акушерстві і гінекології пропонується при тяжких пологах поворот плоду на ніжку та голівку, ембріотомія, розрізи молочної залози при маститах.